

УДК 343.326(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.1.22>**А.С. Беніцький**

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

НЕПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИНИ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

В роботі звернуто увагу на суспільну небезпеку від загроз терористичного характеру. Вказано про спрямованість державно-правової політики щодо боротьби з тероризмом та злочинами, які сприяють розвитку тероризму у світі. Запропоновано включення до розділу XIX Особливої частини КК України ст. 258-7 КК (неповідомлення про злочини терористичної спрямованості). Зазначено про правову природу повідомлення про предикатний злочин, яка є різновидом інституту причетності до кримінальних правопорушень.

Наведено об'єктивні та суб'єктивні умови настання відповідальності за повідомлення про злочин. Зазначено, що для кримінально-правової кваліфікації діянь за ознаками повідомлення про терористичний злочин важливе значення є ступінь обізнаності суб'єкта про предикатний злочин. Джерелами отримання інформації про терористичний акт можуть бути будь-які відомості, які свідчили б про існування терористичного угруповання та його учасників, наявність зброї, конвертаційного центру з фінансування тероризму або відмивання коштів, які спрямовані на матеріальне забезпечення терористичної організації тощо.

Вказано про те, що відповідальність за повідомлення про терористичний злочин повинна наступати лише за умови, що суб'єкту достовірно було відомо про цей злочин. Припущення щодо вчинення злочину терористичної спрямованості виключає кримінальну відповідальність за повідомлення про такий злочин. Зазначено, що повідомлення про терористичний злочин повинно бути своєчасним. Способи повідомлення про терористичний акт компетентних органів можуть бути усні чи письмові, публічні або приватного порядку.

Звернуто увагу на критерії розмежування повідомлення про терористичний злочин та заздалегідь не обіцяне приховування такого злочину. Вказано на те, що при конкуренції зазначених видів причетності до кримінальних правопорушень приховування поглинає неповідомлення про злочин.

Ключові слова: терористичний акт, терористична загроза, повідомлення про терористичний злочин, причетність, фінансування тероризму.

Постановка проблеми. В період воєнного стану злочини терористичної спрямованості становлять особливу небезпеку для національної безпеки і оборони України, інститутів громадянського суспільства тощо.

Уряд України визначає напрямки із запобігання загрозам терористичного характеру. Так, відповідно до розділу IV Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 05 березня 2019 р. № 53 (Далі – Концепція 2019 р.) одним із основних пріоритетів боротьби з тероризмом є забезпечення своєчасного виявлення осіб, які причетні до міжнародних терористичних організацій чи терористичних груп або висловлюють терористичні наміри, та вжиття відповідних заходів реагування [1].

У Плані заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків ризиків, виявлених за результатами третьої національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, на період до 2026 року, затвердженого Кабінетом міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1207, звернута увага на негативні наслідки ризиків, які пов'язані з неефективним розслідуванням злочинів терористичної спрямованості, зокрема, фінансування тероризму та ін. [2].

Стратегією забезпечення державної безпеки, затвердженою Указом Президента Укра-

їни від 16 лютого 2022 р. № 56, визначено напрямки державної правової політики у сфері національної безпеки. В ній вказано про те, що сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму та нових схем його фінансування, міжнародної злочинності, зокрема в кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного фундаменталізму, політичного та релігійного екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки тощо. [3]. У Стратегії морської безпеки, затвердженій Указом Президента України від 17 липня 2024 р. № 468, звернуто увагу на те, що Україна як морська держава уражена ризиками від терористичної діяльності, оскільки це явище зачіпає інтереси морської індустрії та внутрішнього водного транспорту, що загрожує настанням важких наслідків [4].

У Концепції 2019 р зазначено, що виявлення і припинення терористичної діяльності передбачає вирішення таких завдань, зокрема, через здійснення в установленому порядку комплексних пошукових заходів з метою своєчасного добування достовірної інформації про загрози та наміри вчинення терористичних актів, джерела фінансування терористичної діяльності, забезпечення якісного аналізу здобутої інформації тощо [1]. Досягнення таких завдань можливе при удосконаленні антитерористичного законодавства України, посиленні відповідальності за терористичну діяльність, реалізації комплексу заходів із залучення громадськості для запобігання загроз терористичного характеру та ін.

В умовах загрози державній безпеці України від злочинів терористичної спрямованості необхідно звернути увагу на проблеми вдосконалення кримінального законодавства в частині посилення кримінальної відповідальності за участь та сприяння у вчиненні злочинів терористичної спрямованості, а також за причетність до цих злочинів. Виникають питання щодо доцільності встановлення правового обов'язку для всіх громадян України, а також осіб, які мешкають на території України, повідомляти компетентні органи про підготовлюваний або вчинений терористичний акт або злочин терористичної спрямованості.

Терористичну діяльність організацій та угруповань слід розглядати не лише проблемою для однієї держави, це транснаціональна про-

блема. Міжнародні організації на різних рівнях намагаються створити основи для формування та удосконалення національних законодавств для боротьби з розповсюдженням тероризму та тим, хто сприяє його існуванню. Так, Конвенцією Ради Європи «Про запобігання тероризму» 2005 р. та додатковим протоколом до неї 2015 р. рекомендовано європейським країнам для ефективного захисту прав людини та основоположних свобод вживати активних заходів щодо запобігання та протидії міжнародному тероризму та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми кримінально-правової кваліфікації злочинів терористичної спрямованості, а також питання відповідальності за неповідомлення про злочини розглядались в працях В.Ф. Антипенка, О.В. Єпеля, В.П. Ємельянова, В.П. Журавльова, В.Н. Кубальського, О.В. Шамари та ін.

Проте у авторів немає єдиного підходу щодо правової оцінки діяльності суб'єктів, причетних до терористичної діяльності, доцільності криміналізації неповідомлення про злочин та ін.

Мета статті. Визначити суспільну небезпеку та умови відповідальності за неповідомлення про злочини терористичної спрямованості. Встановити критерії розмежування неповідомлення про злочин терористичного характеру від суміжних складів кримінальних правопорушень та ін.

Виклад основного матеріалу. За своєю правовою природою неповідомлення про кримінальне правопорушення є різновидом інституту причетності до кримінального правопорушення. Воно може вчинятися лише шляхом бездіяльності. Відповідно, встановлення кримінальної відповідальності за неповідомлення можливе лише за наявності двох умов: по-перше, обов'язку для суб'єкта скоїти певні дії (об'єктивна умова), а по-друге, реальної можливості для суб'єкта вчинити такі дії (суб'єктивна умова).

В кримінальному законодавстві України відсутня окрема кримінально-правова норма, яка передбачала б відповідальність за неповідомлення про кримінальне правопорушення, яке готується, або вчинене кримінальне правопорушення. Хоча за окремі види причетності до кримінального правопорушення передбачена відповідальність, зокрема: ст.ст. 198, 256, 396 та ін. КК України.

Обов'язок для суб'єкта вчинити певні дії може виникнути лише при існуванні правового

імперативу, закріпленого у відповідному нормативному документі. Обов'язок повідомляти певні владні органи про кримінальне правопорушення буде пов'язаний із певним обмеженням свободи волі людини. Таким обов'язком держава фактично перекладає на громадян завдання, які повинні виконувати правоохоронні органи. Передбачення кримінально-правових заходів за неповідомлення про кримінальне правопорушення має бути обмежене відповідними рамками. Застосовування кримінально-правових санкцій необхідне лише за неповідомлення про злочини, які становлять підвищену загрозу для національної безпеки та оборони України, територіальної цілісності, громадської безпеки та порядку тощо.

У зв'язку з цим правовий обов'язок має бути встановлений для осіб, яким стало відомо про готування, замах або вчинений терористичного акту або злочину терористичної спрямованості. Постає питання, яким нормативно-правовим документом повинен бути встановлений імператив для громадян України та осіб, які мешкають на території України, повідомляти органи влади про зазначені злочини.

Такий обов'язок може бути закріплений в Конституції України, де є прописаними зобов'язання сприяти правоохоронним органам у попередженні злочинів, які становлять підвищену суспільну небезпеку, тобто тяжких та особливо тяжких злочинів. Проте такий підхід буде невірним, оскільки встановлення обов'язку сприяти органам влади у запобіганні злочинам терористичного характеру має бути закріплено спеціальним антитерористичним законодавством України. Можна закріпити обов'язок повідомляти про такі злочини у відповідній кримінально-правовій нормі. Така законотворча практика існує в багатьох країнах Європейського Союзу.

Для певної категорії суб'єктів нормативно-правовими актами України передбачено обов'язок повідомляти компетентні органи про певні факти й навіть про вчинення кримінального правопорушення. Це випливає із змісту ч. 7 ст. 27 КК України, де зазначено, що не є співучастю обіцяне до закінчення вчинення кримінального правопорушення неповідомлення про достовірно відоме підготовлюване або вчинюване кримінальне правопорушення й лише в окремих випадках такі особи підлягають кримінальній відповідальності, коли вчинене ними діяння містить ознаки іншого кримінального правопорушення.

Обов'язок повідомити про злочин встановлений спеціальною кримінально-правовою нормою – ч. 2 ст. 146-1 (насильницьке зникнення) КК України. Проте відповідальність буде нести лише особа, яка має спеціальні ознаки, а саме «керівник», на якого покладається обов'язок повідомити компетентні органи про злочин, який було вчинено підлеглим керівника, про що останньому стало відомо. Злочин, який мається на увазі у ч. 2 ст. 146-1 КК України, має ознаки предикативності. Перелік таких злочинів, зазначений у ч. 1 ст. 146-1 КК України, а саме: арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, приховування даних про долю такої людини чи місце перебування та ін.

Звертає увагу зміст ч. 1 ст. 31-1 (кримінальна відповідальність військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників) КК України, де зазначено, що військовий командир або інша особа, яка фактично діє як військовий командир, підлягає кримінальній відповідальності за будь-який із злочинів, передбачених ст.ст. 473–439, 442 і 442-1 КК України, у випадку, якщо не вжив дій, які повинен був і міг вжити у межах своїх повноважень для повідомлення компетентного органу про злочин (ст.ст. 473–439, 442 і 442-1 КК України), який було скоєно підлеглою особою. Умовою настання відповідальності за неповідомлення злочинів (ст.ст. 473–439, 442 і 442-1 КК України) є те, що військовий командир або інша особа, яка фактично діє як військовий командир, заздалегідь знав або, зважаючи на обставини, що склалися на той час, повинен був і міг знати, що підлегла особа вчинила або мала намір вчинити зазначений злочин.

Спеціальна кримінальна відповідальність за неповідомлення злочину передбачена ч. 1 ст. 426 (бездіяльність військової влади) КК України у випадку, коли військова службова особа не направила до органу досудового розслідування повідомлення про підлеглого, який вчинив кримінальне правопорушення.

У кримінальному законодавстві передбачено захист осіб, які повідомили про певні види предикатних злочинів. Так, ч. 1 ст. 172 (грубе порушення законодавства про працю) КК України встановлена відповідальність за незаконне звільнення працівника з роботи у випадку, якщо останній був викривачем й повідомив про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень ЗУ «Про запобігання корупції».

Відповідальність за неповідомлення про терористичний злочин повинна наставати не лише для спеціальних суб'єктів, але й також для всіх тих, хто досяг загального віку кримінальної відповідальності.

У випадку, якщо особа публічно, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки, повідомить про вчинення кримінального правопорушення, то такі дії не утворюють склад порушення недоторканності приватного життя (ст. 182 КК України).

Кримінально-правову норму, яка б передбачала відповідальність за неповідомлення про злочин терористичної спрямованості, необхідно включити до розділу XIX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» Особливої частині КК України після статті 258-6 (перетинання державного кордону України з терористичною метою). Таку кримінально-правову норму слід нумерувати як ст. 258-7 КК України й назвати «Неповідомлення про злочин терористичної спрямованості».

Кримінальна відповідальність за неповідомлення про злочин терористичного характеру не повинна наступати у певних випадках. Так, наприклад, коли особа повідомила про готування до скоєння терористичного акту, однак працівникам правоохоронних органів не вдалося запобігти його скоєнню, то відсутні ознаки неповідомлення, оскільки особа виконала зобов'язання, які покладаються на неї. Причини настання суспільно-небезпечних наслідків в результаті скоєння терористичного акту не знаходяться у причинно-слідчому зв'язку з діями вказаної особи, яка виконала свій правовий обов'язок щодо повідомлення про готування терористичного акту.

Крім того, важливу роль на правову оцінку діянь особи, яка не повідомила про злочин терористичного спрямування, є обставини непереборної сили (бойова обстановка, пожежа, повінь, стихійне лихо та інші природні явища), перебування суб'єкта під фізичним або психічним примусом, який перешкоджав йому повідомити компетентні органи про предикатний злочин. При наявності обов'язку активно діяти у суб'єкта була відсутня можливість це зробити, тому через відсутність суб'єктивної умови діяти певним чином в бездіяльності особи відсутній склад неповідомлення про злочин терористичної спрямованості.

У випадку криміналізації неповідомлення про злочин терористичної спрямованості

необхідно визначити коло цих предикатних злочинів. Доцільно в примітці до цієї кримінально-правової норми встановити перелік злочинів, які мають ознаки тероризму, зокрема ст.ст. 258–258-6 КК України. Для кримінально-правової кваліфікації не має значення, про який саме злочин терористичної спрямованості не було повідомлено компетентним органам: терористичний акт чи фінансування тероризму. При диференціації кримінальної відповідальності можливо лише врахувати стадії скоєння предикатного злочину, а саме попередня злочинна діяльність (готування чи замах на злочин) або закінчення злочину.

Однією із важливих обставин при кримінально-правовій кваліфікації є ступінь обізнаності про предикатний злочин. Відповідальність має наставати лише за умови того, що особі достовірно було відомо про цей злочин. Достовірність відомостей означає, що суб'єкт, який ними володіє, не сумнівається щодо їхньої істинності. Неповідомлення про обставини, у дійсності яких особа сумнівається, не може бути кваліфіковано як неповідомлення про предикатний злочин. Тому, конструюючи диспозицію норми, яка би передбачала відповідальність за неповідомлення про злочин, обов'язково слід використовувати словосполучення «достовірно відомі» [5, с. 410]. Такими джерелами є обстановка отримання інформації про предикатний злочин, яка свідчить про те, що угруповання готується до терористичного акту та ін. Відомості про терористичний акт або інший злочин терористичного характеру можуть бути надані терористами або іншими учасниками такого злочину.

Припущення щодо вчинення злочину терористичної спрямованості виключає кримінальну відповідальність за неповідомлення про такий злочин, оскільки відсутня така ознака, як достовірність інформації.

Строки повідомлення про предикатний злочин можуть бути різними. Проте при правовій оцінці бездіяльності особи необхідно з'ясувати, які обставини заважали своєчасно, тобто в максимально можливий короткий термін, повідомити компетентні органи про достовірно відомий предикатний злочин. Необхідно встановити, наскільки обстановка сприяла виконати особі правовий обов'язок, щоб це було зроблено своєчасно.

На кримінально-правову кваліфікацію не впливають способи повідомлення компетентних органів про злочин терористичної спрямо-

ваності, тобто усно чи письмово, публічно або в приватному порядку. Адресатом отримання інформації від викривача терористичного злочину повинні бути компетентні органи, а саме органи влади або місцевого самоврядування. Особа може не знати усіх обставин вчинення терористичного акту, а саме час, місце, спосіб, знаряддя або учасників терористичної організації. Обсяг інформації про зазначений злочин повинен бути повним, тобто містити всі відомі суб'єкту факти, які можуть мати значення для викриття терористів; виявлення слідів скоєння терористичного акту; встановлення джерел фінансування тероризму; місцезнаходження «брудних» коштів, які відмиваються через конвертаційні центри й направляються на потреби терористичної організації або угруповання. У випадку, коли суб'єкт завідомо приховає яку-небудь значущу обставину, то відповідальність за неповідомлення повинна наступати для такої особи.

У випадку, коли особа помилково вважала, наприклад, що поштове відправлення до правоохоронних органів з інформацією про готування до терористичного акту було останніми отримано, але з певних причин це не сталося, то відповідальність за неповідомлення про предикатний злочин повинна виключатись. В даному випадку суб'єкт помилково вважав, що органи державної влади або місцевого самоврядування були своєчасно ним обізнані щодо готування до терористичного акту, але це не сталося з причин, які від зазначеної особи не залежали.

Неповідомлення про злочин терористичної спрямованості має схожі ознаки із заздалегідь не обіцяним приховуванням такого злочину. Приховувач не несе відповідальності за неповідомлення про предикатний злочин, який він, заздалегідь не обіцяючи, приховує. Згідно з правилами кваліфікації злочинів при конкуренції частини та цілого неповідомлення про злочин поглинається злочином, передбаченим ст. 396 КК України, оскільки є частиною приховування злочину [5, с. 429]. Кримінально-правова кваліфікація за правилами ідеальної сукупності злочинів в даному випадку виключається.

Висновки. Зазначено, що злочини терористичної спрямованості представляють підвищену загрозу для національної безпеки та оборони України та ін. Криміналізація неповідомлення про злочини терористичної спрямованості буде сприяти попередженню чи припиненню таких видів предикатних злочинів, дотриманню

суб'єктами конституційного принципу невідворотності кримінальної відповідальності за скоєний злочин та ін.

За своєю правовою природою неповідомлення про злочин терористичної спрямованості є видом причетності до кримінального правопорушення. Встановлення кримінальної відповідальності за неповідомлення про терористичні злочини можливо лише при наявності правового обов'язку для суб'єкта скоїти певні дії (об'єктивна умова) та при реальній можливості вчинити такі дії (суб'єктивна умова).

Відповідальність за ст. 258-7 (неповідомлення про злочин терористичної спрямованості) КК України повинна наступати не лише для спеціальних суб'єктів, які в силу своїх посадових зобов'язань повинні запобігати та протидіяти скоєнню терористичних злочинів, але й також для всіх суб'єктів, хто досяг загального віку кримінальної відповідальності. В примітці до ст. 258-7 КК необхідно вказати перелік кримінально-правових норм, які мають ознаки злочинів терористичної спрямованості.

Список використаної літератури:

1. Концепція боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої Указом Президента України від 05 березня 2019 р. № 53 URL: <https://surl.li/sspdsh>.
2. План заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків ризиків, виявлених за результатами третьої національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, на період до 2026 року, затвердженого розпорядженням Кабінетом міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1207-р. URL: <https://surl.li/tfriff>.
3. Указ Президента України № 56 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»» від 16 лютого 2022 р. URL: <https://surl.li/axouyh>.
4. Указ Президента України № 468 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 липня 2024 року «Про Стратегію морської безпеки України»» від 17 липня 2024 р. URL: <https://surl.li/zeiozr>.
5. Беніцький А. С. Причетність до злочину: проблеми кримінальної відповідальності : монограф. : / МВС України, ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ : СПД Резников В. С., 2014. 552 с.

Benitskiy A.S. Failure to report terrorist crimes: problems of criminal legal qualification

The article draws attention to the public danger from terrorist threats. It indicates the direction of state and legal policy in combating terrorism and crimes that contribute to the development of terrorism in the world. It is proposed to include in Section XIX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine Art. 258-7 of the Criminal Code (failure to report terrorist crimes). It indicates the legal nature of failure to report a predicate crime, which is a type of the institution of involvement in criminal offenses.

The objective and subjective conditions for the occurrence of liability for failure to report a crime are given. It is noted that for the criminal legal qualification of acts on the grounds of failure to report a terrorist crime, the degree of awareness of the subject about the predicate crime is important. Sources of information about a terrorist act may be any information that would indicate the existence of a terrorist group and its participants, the presence of weapons, a conversion center for terrorist financing or money laundering aimed at material support of a terrorist organization, etc.

It is indicated that liability for failure to report a terrorist crime should arise only if the subject was reliably aware of this crime. The assumption of the commission of a terrorist crime excludes criminal liability for failure to report such a crime. It is indicated that reporting a terrorist crime must be timely. The methods of reporting a terrorist act to competent authorities may be oral or written, public or private.

Attention is drawn to the criteria for distinguishing failure to report a terrorist crime and concealment of such a crime not promised in advance. It is indicated that when the above types of involvement in criminal offenses compete, concealment absorbs failure to report a crime.

Key words: *terrorist act, terrorist threat, failure to report a terrorist crime, involvement, terrorist financing.*